

გოდერძი თევდორაძე

შალვა ნუსუბიძის ერთი ხელნაწერის შესახებ

მეცნიერთა შორის დიდი ხანია მიმდინარეობს კამათი დასავლეთისა და აღმოსავლეთის აზროვნების, მათი ურთიერთდამოკიდებულების შესახებ. წარმოდგენილი საკითხი განიხილეს ცნობილმა ქართველმა მეცნიერებმაც, მათ შორის — ივანე ჯავახიშვილმა და შალვა ნუსუბიძემ.

ქუთაისის ი. ჭავჭავაძის სახელობის სამეცნიერო ბიბლიოთეკაში დაცული შალვა ნუსუბიძის ხელნაწერი, რომლის ერთი ნაწილი დაბეჭდილია ჟურნალ “შრომაში”, ნაწილი კი გამოუქვეყნებელია, ძირითადად, სწორედ ამ საკითხს ეხება.

დასავლეთისა და აღმოსავლეთის კულტურათა შესახებ ქართველ ფილოსოფოსს, აღნიშნული ხელნაწერის გარდა, აქვს სხვა ნაშრომებიც, რომლებიც თავმოყრილია მისივე შრომების IV ტომში. შ. ნუსუბიძემ პასუხის ძიება ანტიკური ხანიდან დაიწყო, განიხილა “არეოპაგიტული წიგნები”, ნეტარი ავგუსტინეს თეორიები და საერთოდ, სისტემატიური მიდგომის მეთოდით, წარმოადგინა მთლიანი სურათი არსებული პრობლემატიკისა (შ. ნუსუბიძე, 1976).

ქუთაისის სამეცნიერო ბიბლიოთეკაში დაცული, ხსენებული ხელნაწერის პირველი ნაწილი წარმოადგენს ანოტაციას, რომლის სათაურია: “აღმოსავლეთისა და დასავლეთის აზროვნება ანტიკური ფილოსოფიის ათვისებაში”. ავტორი ერთგვარდინ ანოტაციაში განიხილავს პრობლემის გადაწყვეტის ორ გზას. პირველი, ეს არის “არეოპაგიტული წიგნების” კვლევა და მეორე — ნეტარი ავგუსტინეს ნააზრევი. შალვა ნუსუბიძე ნაშრომის ბოლოში აკეთებს საკმაოდ კრიტიკული ხასიათის დასკვნას: “შრომაში გაკეთებულია სისტემური განხილვა და შედარება ორივე ნააზრვის როგორც პრინციპული მიდგომისა, ისე იმ მასალისა, რომელიც თითოეულ მათგანს აქვს თავისი ათვისების საგნად; ნაჩვენებია, რომ არეოპაგიტიკის ავტორის მიერ გაგებულია უკანასკნელი პრობლემატიკა ანტიკურობისა და მოცემულია მისი ორგანული განვითარების გზა. მეორე შემთხვევაში, მიუხედავად მცირე ქრონოლოგიური განსხვავებებისა, ავგუსტინეს შეეძლო, მაგრამ ვერ მოახერხა ამ პრობლემატიკის გაგება და მისი ნააზრევი ეკლექტიკური გამოვიდა” (შ. ნუსუბიძე, 1976).

შალვა ნუსუბიძის ინტერესი მხოლოდ რამდენიმე ნაშრომით არ შემოფარგლულა. იგი ყოველთვის ცდილობდა, დაეცვა თავისი პოზიციები თუნდაც კომუნისტური იდეოლოგიის მქონე ჟურნალში მცირე ზომის სტატიითაც კი. პირდაპირი თუ ფილოსოფიური ხედვებით შეფარული აზრებით მეცნიერი ყოველთვის ახერხებდა თავისი სათქმელის საზოგადოებამდე მიტანას. სწორედ ასეთი ხასიათისაა ხელნაწერის მეორე ნაწილი, რომელიც წარმოადგენს 1962 წელს სამხატვრო აკადემიის

სახვითი ხელოვნების ისტორიისა და თეორიის სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტის მიერ გამოშვებული პირველი ტომის - "ესთეტიკის ისტორიის" რეცენზიას. ქართველი მეცნიერი მიესალმება აღნიშნულ საქმეს და წერს უდავოდ ღრმა მეცნიერულ, კრიტიკული შინაარსის წერილს.

შალვა ნუცუბიძის შენიშვნები, პირველ რიგში, შეეხება წიგნში მოცემული პრობლემატიკის გადაწყვეტის გზებსა და რუსი ავტორების მიერ ბერძნული ტექსტების მთარგმნელობითი ხასიათის შეცდომებს, რომლებიც გავლენას ახდენენ მის შინაარსობრივ მხარეზე. კონკრეტულად ეს შეეხება ფსევდო დიონისე არეოპაგელის შრომებში მოცემულ ტერმინოლოგიასა და პერიოდიზაციას, მისი წარმოშობის ისტორიას.

"ესთეტიკის ისტორიის" ავტორთა შრომებში მეცნიერის განსაკუთრებულ ყურადღებას იპყრობს აღმოსავლეთისა და დასავლეთის კულტურათა მიმართების საკითხი. შალვა ნუცუბიძეს უკვე გამოქვეყნებული ჰქონდა ამ საკითხზე სპეციალური ნაშრომი, ძირფესვიანად იცნობდა წარმოდგენილი პრობლემის ძირითად არსს; ამიტომაც მას არ გამოჰპარვია ამ წიგნის არც ერთი ნიუანსი და არ გასჭირვებია დაენახა ის შეცდომები, რომლებიც დაუშვეს ცნობილმა რუსმა მეცნიერებმა. იგი მიესალმება ისეთ მსჯელობას, განხილვის ისეთ მიმართულებას, როდესაც ებრძვიან "ევროპოცენტრიზმს", რომლის მიხედვითაც მთლიანად იგნორირებულია აღმოსავლეთი და ესთეტიკური თეორიულობის სამშობლოდ მხოლოდ დასავლეთის კულტურაა ჩათვლილი. ქართველი მეცნიერი წერილში სამართლიანად აცხადებს, რომ ტერმინი "ევროპოცენტრიზმი" სწორედ მან შემოიღო და დაამკვიდრა 1941 წლიდან. შალვა ნუცუბიძე აქვე იხსენებს თავის წერილებს აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით, სადაც იგი დამატებით რენესანსის ეპოქასაც განიხილავს (შ. ნუცუბიძე, 1941).

მეცნიერი არასაკმარისად მიიჩნევს "ესთეტიკის ისტორიის" პირველ ტომში განხილულ საკითხებს. მას მიაჩნია, რომ პრობლემის სრულად წარმოდგენისათვის აუცილებელია რენესანსის ეპოქის გაშუქება, რომელიც მას მოცემული აქვს რუსულ ენაზე" (შ. ნუცუბიძე, 1941). წინააღმდეგ შემთხვევაში, პრობლემა ვერ გადაიჭრება და იგი დაინტერესებულ მკითხველს ბევრ შეკითხვას დაუტოვებს.

შალვა ნუცუბიძეს მიზანშეწონილად მიაჩნია, რომ აღმოსავლეთის რენესანსისა და აზროვნების განხილვის დროს, სხვა ქვეყნების კულტურებთან ერთად (ინდოეთი, ჩინეთი და ა.შ.), განხილული უნდა იყოს საქართველოში იმ დროს არსებული ესთეტიკური შეხედულებები, როგორც მისი შემადგენელი ნაწილი და ერთ-ერთი სარბიელი. მეცნიერი აქცენტს აკეთებს იმაზე, რომ ჩვენი ქვეყანა აღმოსავლეთსა და დასავლეთს შორის მდებარეობს და, რომ ასეთი გეოგრაფიული მდებარეობის გამო, აქ გვხვდება მკვეთრად განსხვავებული კულტურები. ამ და სხვა არგუმენტებზე დაყრდნობით, შალვა ნუცუბიძე წიგნის ავტორებისაგან მოითხოვს ქართული კულტურა და აზროვნება სლავიანურ კულტურათა გვერდით მაინც მოიხსენიებოდეს. მეცნიერის აზრით, მასში განხილული საკითხები მჭიდროდა დაკავშირებული მეხუთე საუკუნის საქართველოში არსებულ ესთეტიკურ აზროვნებასთან.

ქართველი მეცნიერი საერთო ჯამში ნაშრომს დადებითად აფასებს. მას სამართლიანად მიაჩნია აღნიშნული საკითხის განხილვისას ფსევდო

დიონისე აროპაგელის, იგივე პეტრე იბერის “არეოპაგიტული ძიებების” საფუძვლიანი მიმოხილვა. მის გარეშე შალვა ნუცუბიძე შეუძლებლად თვლის ანტიკური და საშუალო საუკუნეების ფილოსოფიის სრული სურათის წარმოდგენას, ვინაიდან იმდროინდელი მეცნიერების მიღწევები ბევრადაა დამოკიდებული აღნიშნულ ნაშრომზე.

ქართველი ფილოსოფოსი მიუთითებს იმ ნაკლზეც, რომელიც, მისი აზრით, არსებულ წიგნს ახასიათებს. ესაა არასაკმარისი მონაცემები და, ამასთანავე, მათი დამსახურების არათანმიმდევრულობა. ყოველივე ამან კი შესაძლებელია მკითხველს გაუძნელოს სწორი მიმართულების პოვნა.

შალვა ნუცუბიძე მისთვის დამახასიათებელი სიღრმით განიხილავს წიგნში მოყვანილ რამდენიმე ფილოსოფიურ დასკვნას და რუს ავტორებს დელიკატურად მიუთითებს: “მოყვანილი ფრაგმენტი ადასტურებს, რომ “ესთეტიკის ისტორიის” შემდგენლები ან ჩქარობდნენ, ან საკმაოდ ვერ ერკვეოდნენ ძნელ არეოპაგიტული ტექსტში” (შ. ნუცუბიძე, 1941).

კონკრეტულად ამ შემთხვევაში, ქართველ მეცნიერს მხედველობაში აქვს პეტრე იბერის თხზულების “საღმრთოთა სახელთათვის” თარგმანსა და განხილვაში არსებული სერიოზული ხარვეზები. იგი ასევე ყურადღებას ამახვილებს ქრონოლოგიური ხასიათის შეცდომებზეც, რომლებსაც, მისი აზრით, გარკვეული მნიშვნელობა და შინაარსობრივი დატვირთვა აქვს. მაგალითად, “ესთეტიკის ისტორიის” პირველ ტომში პეტრე იბერი მოხსენიებულია არა როგორც მეხუთე, არამედ მეექვსე საუკუნის ფილოსოფოსის, პროკოფი კესარიელის გვერდით.

შალვა ნუცუბიძე ბოლოს წიგნის კიდევ ერთ ნაკლზე მიუთითებს. იგი მიიჩნევს, რომ როცა განიხილება ევროპისა და აზიის კულტურათა ურთიერთმიმართება, მასში აუცილებლად უნდა მიეკუთვნოს თავისი ადგილი ისეთ მოაზროვნეებს, როგორებიც არიან ექვთიმე ივერიელი, იოანე მოსხი და იოანე პეტრიწი, როგორც რესტავრაციას არეოპაგიტიკისა.

აღნიშნული ხელნაწერი კიდევ ერთხელ მიუთითებს იმაზე, თუ რაოდენ დიდ ყურადღებას აქცევდა ქართველი ფილოსოფოსი იმას, რომ ქართული კულტურა და მეცნიერება შესაბამის დონეზე ყოფილიყო წარმოდგენილი და მას სამართლიანად დაემკვიდრებინა ადგილი მსოფლიო მეცნიერული აზროვნების ისტორიაში.

დამოწმებული ლიტერატურა

- შ. ნუცუბიძე, 1941 - შალვა ნუცუბიძე, აღმოსავლეთის რენესანსი და ევროპოცენტრალიზმის კრიტიკა, აკადემიის უწყებანი, 1941წ., №8.
 შ. ნუცუბიძე, 1976 - შალვა ნუცუბიძე, შრომები ტ. IV თბ., 1976.
 შ. ნუცუბიძე, 1976 - შალვა ნუცუბიძე, შრომები ტ. V თბ., 1976.

GODERDZI TEVDORADZE**ON SHALVA NUTSUBIDZE'S A MANUSCRIPT**

The manuscript discussed in this paper is the review of the first volume – "The History of Aesthetics" published by Scientific Research Institute of the Academy of Fine Arts in 1962.

Shalva Nutsubidze reviews some philosophic conclusions stated in the book with his characteristic systemic methods and gives some delicate hints to Russian authors: "The passage stated above confirms that the compilers of "The history of Aesthetics" either did the work hurriedly or were not well aware of difficult text of Areopagitica."

The review of "The History of Aesthetics" by Shalva Nucubidze is presented as deeply argumentative scientific work and indicates one more textual defect at the end of the book. He believes that while discussing about the European and Asian culture relations there should be mentioned and placed the following thinkers such as Ekvtime Iverieli, Ioane Moaskhi and Ioane Petritsi, as the restoration of Areopagitica.